

VONDELINGE SOPHIA STOVE (1844-1870)

Grasduinend in de klappers op de registers van de burgerlijke stand van Gent kijkt de aandachtige lezer wel even op als hij bij de geboorten ene Sophia Stove ziet staan.

Hoe komt iemand aan een naam, die in verre tijden badhuis en in meer recente kachel betekent?

De geboorteakte zelf zorgde al voor enige opheldering.

Politieagent Jan Baptist Deshayes vond om 10 uur in de avond van de 12e mei 1846 *in de stofstaet tegen den muer geplaets (sic) een kind van het vrouwelijk geslacht schijnende omtrent twee jaeren oud te zijn.*

Hij bracht haar naar het politiebureau waar de commissaris van de tweede wijk onmiddellijk een proces-verbaal opstelde dat ons een nauwkeurige beschrijving geeft van haar "uitzet":

- *een katoenen kleet, blauwen grond met een kleyn wit bolleken*
- *een lijfrock van cottonette met witte en roode strepen*
(d.i. een lang onderkleed in een bepaalde katoenen stof die in het Gents streepkensgoed genoemd wordt.)
- *eenen zwarten doek met boord*
- *eenen cottonetten voorschoot*
- *eene zwarte zijden muts met kant*
- *een paer blauwe sayette koussen en een paar schoenen*
(sajet is getwijnd wollen breigaren).

Het kind werd *ten register* ingeschreven onder de naam en voornaam van SOPHIA STOVE en *versonden naer de commissie der civiele hospiten...*

Bestond er een pathologische kronkel in 's politiecommissaris' hersenen, die er voor zorgde dat hij een vondeling uit de stofstraat stove is gaan noemen?

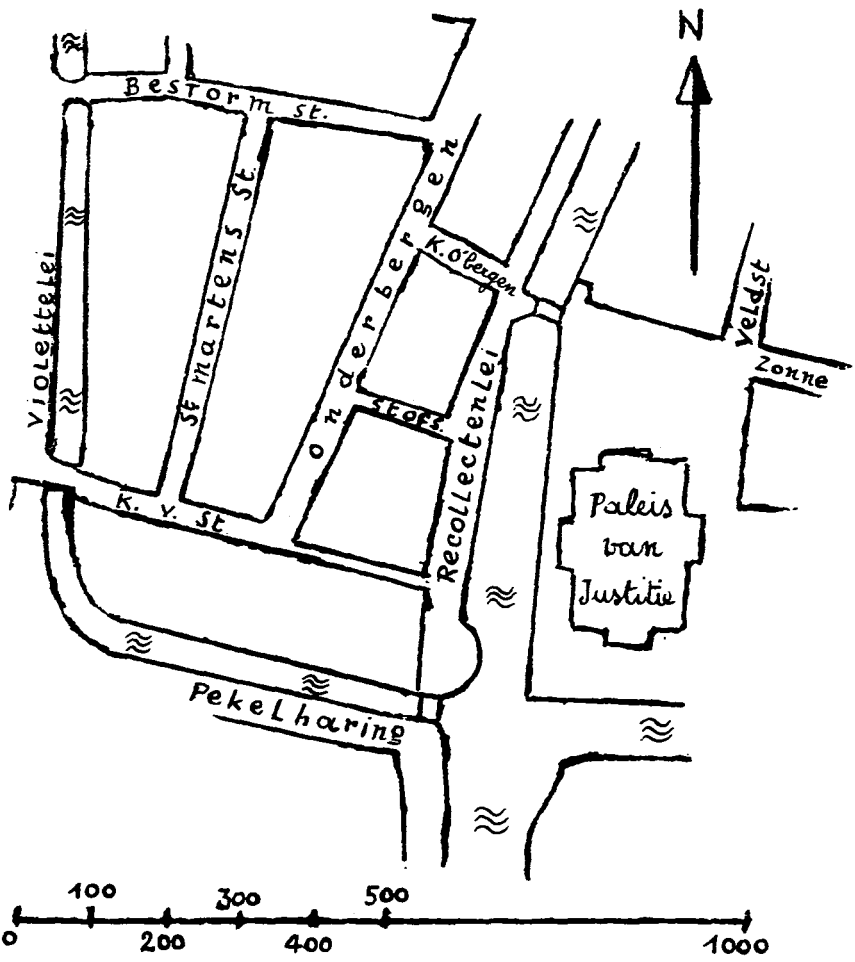
Heeft hij met die klankverschuiving het arme wicht in het ootje willen nemen?
Of is de stofstraat alleen maar een verschrijving voor stoofstraat?

Geen van al die veronderstellingen is de juiste.

Op de plattegrond van Gent van 1841 van A.J. Saurel vinden we een stofstraat die Onderbergen met de Recolettenlei verbindt.

Op de *Plan routier... de Gand* van 1799-1800 van L. De Vreese vinden we twee stofstraten, een tussen Onderbergen en de Recolettenlei (Toen Aude Ajuyn-leye) en een straatje zonder einde in de Zilverstraat. De Vreese noemt ze ook allebei *Rue poudreuse*. En op de plattegrond van Gent van 1796 van G. Goethals vinden we dezelfde twee stofstraten.

Het straatje zonder einde in de Zilverstraat is ook wel te zien op de plattegrond van Saurel maar moet het zonder naamaanduiding stellen.

Naar de plattegrond van Gent van A.J. Saurel van 1841.
K.O'bergen = Kort Onderbergen
K.v.St. = Korte Violettestraat.

Er waren dus twee stofstraten in het "vondelingenjaar" 1846 maar aangezien alleen de eerste (tussen Onderbergen en de Recolettenlei) in de tweede wijk ligt en politieagent Deshayes zeer vermoedelijk (1) en de commissaris met zekerheid in die wijk opereerden ligt het voor de hand die straat als vindplaats te weerhouden.

Nog meer zekerheid geeft ons de *Nouvelles Dénominations en Français et en flamand... des Rues... de Gand* door *maire* Vanderhaeghen opgesteld en door de prefect van het Schelvedepartement op 26 januari 1813 goedgekeurd (2). Die lijst was nog altijd geldig in 1846 en bleef het trouwens tot na de Eerste Wereldoorlog op enkele kleine wijzigingen na.

We vinden daarop:

- Rue de la Poussière = stofstraat, in de West-Wijck, ci-devant section de la Fraternité & deuxième section.
- Rue du Poêle = stovestraat, in de Middel-Wijck (tweede deel) section de la Liberté & première section.

Ten overvloede staat er nog bij *stofstraetje dans la rue d'argent*.

Een verschrijving is het dus niet; het arm dutske moet goed en wel in de stofstraat, rue de la poussière gevonden zijn.

Maar waarom dan Sophia Stove en niet stof of iets dat daarop leek, zoals Stofels bijvoorbeeld?

De "Nota's straatnamen" in het fonds Van Werveke (Stadsarchief Gent) brengen de oplossing (3):

- In 1391:...up de Leye bachten freren... de stoofsteghe (Renteboek Armen Sint-Niklaaskerk, f° 19vo)
- In 1482-83:... huus int straetkin tusschen onderberghen ende de Leyen hier te voeren eene mannestove gheweesen die men heet dmaenkin. (Register staten van goed f° 131).
- In 1511-12:...huus...up de Leye achter tclooster van de freremineuren... houchuus sijnde vander straete beweghend tonderberghenwaerts... Een huus... wijlen eene vrouwestove ghesijn ghenamnt de Craye staende neffens den voornomden houchuuse ten Cuupgate waert. (Wezenboek, f° 21)
- In 1571-72:... twee huusen... int stoofstraetkin ende onderberghen daerof tprincipael huus ghenomnt was de Craeye... (Jaarregister f° 167)
- In 1607-08:... huus...int stoofstraetkin onderberghen. (Acten en Contracten, Gedele, f° 99vo)

De eerste stofstraat die Van Werveke genoteerd heeft dateert van 1687: ...int stofst. onderberghen.

(Betoogboek overlidens 1678-1703, II f° 65).

En in 1796 schreef Goethals stofstraat op zijn plattegrond en in 1799 deed De Vreese hetzelfde op de zijne.

Vergroot fragment van de plattegrond van Gent van A.J. Saurel (1841).
A = Vondelingenhuis.

In 1813 tenslotte weerhield *mairie* Vanderhaeghen stofstraat als officiële straatnaam. Maar blijkbaar is in het collectief geheugen - dat zoals bekend olifants-trekjes vertoont - de stoof toch blijven hangen waardoor de commissaris de vondeling Stove genoemd heeft.

Stove en niet Stoof omdat die laatste alleen in samenstellingen gebruikt wordt, zoals stoofbuize, stoofbustel en druug stoofhijt, waarmee gevent werd in de tijd dat er nog kachels bestonden die met hout aangemaakt werden.

En met de gecreëerde naam Sophia Stove is het meisje uit de stofstraat dan haar nieuw leven begonnen.

In het Sint-Janshospitaal ingericht voor vondelingen en verlaten kinderen, gelegen in de Sint-Jansdreef; het gebouw met de letter A op de plattegrond van Saurel (4).

Voor de Gentenaars was dit de rolle of het rolleke, toen uiteraard nog niet synoniem van stadsgevangenis waarvoor tot in 1901 de mammelokker diende. De rol wordt beschreven als een cilindervormige kast draaiend rond een verticale as. Er was een open kant aan waardoor men het kind in de kast kon leggen en met een halve draai naar de binnenkant van het gebouw keren.

In de "vindingsakten" staat steevast... *gevonden in de rolle hangende aan het vondelingshuis...* wat voor zo een makelij pleit.

Van 1820 tot aan zijn afschaffing in 1863 is die rol voor de meeste vondelingen de ingangspoort van hun nieuw leven geweest. Niet voor "Stoveke" die langs de grote poort naar binnen gegaan is.

Wat brengt een ouder of een ouderpaar ertoe het kind dat zij twee jaar lang verzorgd en gekoesterd hebben achter te laten?

Alleen een extreme familiale of sociaal-economische noodsituatie lijkt dat te kunnen verklaren.

Die laatste bestond ongetwijfeld in 1846 en ze had twee luiken.

Enerzijds was er de crisis in de textielindustrie waardoor in dat jaar het aantal spinsters en wevers in Oost- en West-Vlaanderen maar 60% meer was van wat het zes jaar voordien - in 1840 - geweest was.

Anderzijds was er de voedselschaarste door de misoogst van de aardappelen het jaar voordien. Aangetast door een schimmelziekte in juli 1845 viel die oogst van 325 kgr. per inwoner op 27,5 kgr. Over 365 dagen uitgesmeerd betekende dit 75 gram aardappel per inwoner en per dag waar het normaal ca. 900 gram was.

Mei 1846 was dus de critieke overgangstijd tussen een karige - opgebruikte - oude oogst en de nog niet beschikbare nieuwe.

Het probleem van de voedselvoorziening werd nog verergerd doordat schaarste en prijsstijging altijd hand in hand gaan (5).

Het sterftcijfer loog er dan ook niet om. In het normale jaar 1844 waren er in Oostvlaanderen 18.032 sterfgevallen en in 1846 waren dat er 23.369 of bijna 30% meer (6) en van de typhusepidemie van het jaar nadien was er toen natuurlijk nog geen sprake.

Stoveke kwam dus terecht in het Vondelingenhuis dat samen met het Hospitaal voor Zieke Kinderen in het voormalige Sint-Janshospitaal ingericht was en administratief onder de Commissie der Burgerlijke Godshuizen ressorteerde. Voor de verzorging en opvang zorgden in beide inrichtingen de Zusters van de H. Kindsheid Jesu.

Zij werd daar afgeleverd, niet daags nadat zij gevonden was - zoals te verwachten - maar op 26 mei d.i. veertien dagen later (7). Heeft de politicommissaris gedacht dat het om een verloren gelopen kind ging dat door de ouders wel zou opgeëist worden?

En heeft hij het in afwachting daarvan ergens ondergebracht totdat bleek dat dit niet het geval kon zijn?

Maar wie heeft er zich dan wèl gedurende die tijd over ontfermd?

Stoveke werd daar geregistreerd onder nr. 5293. Of er toen al, ook nog een zaalnummer gegeven werd zoals het reglement van 10 jaar later voorschreef is niet zeker (7bis). Dat nummer droegen de kindjes rond de hals en was als identificatienummer bedoeld. Voor Stoveke met haar "hoge" leeftijd was dat overigens niet nodig.

Zij bleef daar tot de 30e mei en voor die vier dagen betaalde de commissie aan de voedster: 2,52 fr.

Aan het vondelingenhuis waren permanent 3 voedsters verbonden (8) die elk twee, zelden drie baby's zoogden. Wanneer nodig werden er meer in dienst genomen. Zij hadden kost en inwonen en een jaarsalaris van ongeveer 160 fr. De voedster die ten tijde van Stoveke als aangeefster bij de Burgerlijke Stand optrad was de 22-jarige Francisca Nimegeerts.

Voor hun werk beschikten de voedsters over drie kamers: een *warm- en speelplaats der vondelingen* van ca. 4,5x6 m. links van de ingangdeur gelegen en waar zeer vermoedelijk de rol in uitgaf, een *plaats voor de voedsters* van ca. 5x7 m. en een keuken, allebei langs het water gelegen (9).

Stoveke werd uitbesteed in Gent en was daarmee een van de weinigen die in de stad bleef.

De meesten - maar ze waren dan wel maar enkele dagen, weken of maanden oud, m.a.w. ze waren nog borstkindjes - kwamen in de nabije en zelfs verre periferie terecht.

Als voedsterling belandde zij op 31 mei in het gezin van dagloner Petrus Jozef Coors (25 j.) en Barbara Rijm (26 j.) dat toen in de Abeelstraat nr. 39 woonde en kinderloos was.

Ze hadden twee jaar voordien een meisje van 14 dagen oud verloren en een jaar later (op 3 sept. 1845) was hen een levenloos jongetje geboren.

Stoveke was daar nog geen 15 maand toen haar pleegvader stierf, op 26 aug. 1847. In de Bijloke. Mogelijks is hij het slachtoffer geworden van de toen woedende typhusepidemie.

Zij bleef bij zijn weduwe in de *bogaerdstraat* en verhuisde mee naar de Hero-

deszak nr. 13 (10) toen die hertrouwde met Antonius Louis van Theemsche (22 j.) op 26 dec. 1849.

Met de geboorte van Maria joanna van Theemsche, nog geen vijf maand later (19 mei 1850) kreeg Stoveke een speelkameraadje.

Dat spelen moet met een dikke korrel zout genomen want veel tijd om te spelen zal er niet geweest zijn.

Tot 30 sept. 1858 kregen haar pleegouders een vergoeding d.w.z. totdat zij ongeveer 14 jaar oud was... of wellicht beter totdat de commissie 12 jaar lang voor de vondeling betaald had (11).

Vermoedelijk werd van dan af een kind in staat geacht door arbeid de gemaakte kosten volledig te kunnen dekken.

Dat die kinderarbeid al zeer vroeg een aanvang nam illustreren de vergoedingen die afnamen met het opgroeien en bijgevolg met het meer en meer productief worden van de vondeling.

Die vergoeding bedroeg:

- Van 31 mei tot 30 juni 1846, d.i. voor 1 maand (uitzonderlijk): 5,33 fr.
- Van 1 juli 1846 tot 30 juni 1850, per kwartaal: 12,17 fr.
Stoveke was dan ca. 6 jaar oud.
- Van 1 juli 1850 tot 30 juni 1853, per kwartaal: 9,17 fr.
Stoveke was dan ca. 9 jaar oud.
- Van 1 juli 1853 tot 30 juni 1858, per kwartaal: 5,50 fr.
Stoveke was dan ca. 14 jaar oud.
- Het laatste kwartaal van 1 juli tot 30 sept. 1858 was de vergoeding iets groter: 6,44 fr. Had zij misschien arbeidsdagen verzuimd tengevolge van ziekte?

Telkenjare kwam daar nog in de laatste dagen van mei - rond haar verjaardag als vondeling - een stel kleeven bij, in het register ingeschreven als *Gegeven de kleeding* zonder beschrijving van de stukken of opgave van de prijs en in febr. 1856 daarenboven nog de *kleeding van afdank, un trousseau de départ, consistant dans un habillement complet* (12).

Met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid mag gesteld dat Stoveke rond 1 juli 1850 in het arbeidscircuit ingeschakeld werd, d.w.z. toen zij ongeveer 6 jaar oud was.

Een uitzonderlijk geval was dat niet. In de fabriek Voortman (katoenindustrie) bijvoorbeeld maakte het aantal heel jonge kinderen (vijf-negen jaar) die er in 1859 werkten 2,20% uit van het aantal arbeiders en de groep tussen vijf en veertien jaar 18,5%, dat is bijna één op vijf van het aantal arbeiders.

De arbeidsdag was voor de kinderen even lang als voor de volwassenen, 's winters van zonsopgang tot 10 uur 's avonds en 's zomers van vijf uur of half zes tot 8 uur (13).

Het zou tot 1889 duren vooraleer de wet op de vrouwen- en kinderarbeid daar een kleine verandering in bracht.

De kinderarbeid van Stoveke kan best fabrieksarbeid geweest zijn. Zij wordt

immers fabriekswerkster genoemd in haar huwelijksakte.

Haar onvermogen diezelfde akte te ondertekenen illustreert ook nog de kinderarbeid. Tijd om naar school te gaan was er niet.

Op 1 okt. 1858, met de uitbetaling van de laatste vergoeding sloot de commissie met *Dit kind is afgedankt* het dossier Sophia Stove af.

Van de 155 vondelingen van het jaar 1846 waren er ondertussen 75% gestorven, d.i. iets meer dan het jaarlijks gemiddelde in de elf jaren van 1840 tot 1850 (14).

Die schrikwekkende kindersterfte was voor de sociaal hervormer Ducpétiaux één van de argumenten voor de afschaffing van de rol: *Ils (les tours) augmentent d'une manière effrayante la mortalité des enfants* (15).

Negen jaar lang zal dan verder het leven van Stoveke meer dan waarschijnlijk dat van het Gentse fabrieksproletariaat geweest zijn.

Op 24 april 1867 trouwde ze - ongeveer 23 jaar oud - met Jacobus Franciscus Thiéry, *fabriekswerker* zoals zij en met zeer vermoedelijk hetzelfde verleden van kinderarbeid want ook hij kon de huwelijksakte niet ondertekenen.

Geboren op 26 juni 1842 was hij het derde kind in het gezin van Frans Napoleon Thiéry en Emeliana Joanna Van Houbroeck.

Hij was één van de dertien kinderen die in dit gezin geboren werden en één van de zeven die de volwassen leeftijd bereikten.

Dat is een mortaliteit van "slechts" 46% wat bijzonder gunstig afsteekt bij die van de vondelingen.

Hij was de achterkleinzoon van Philippe Thiéry en Maria Catharina Josepha Demarcq (of De Marque) die ook de voorouders zijn van Johan Daisne alias Herman Thiéry en van "den board Thiéry" (16), de legendarische figuur die iedere Gentenaar gekende heeft die "iets" ouder is dan "driemaal zeven".

Zij kregen twee kinderen:

-1. Emilia, °Gent 3 juli 1867, †Gent 19 dec. 1869.

-2. Jacobus, °Gent 11 maart 1869, †Gent 18 juli 1930. Hij huwde te Gent een eerste maal met Sidonie Coene op 12 juli 1890 en een tweede maal met Amelia De Rijke op 29 dec. 1926. Uit het eerste huwelijk werd een dochter geboren, Elvire Thiéry (°Gent 14 aug. 1893, †Gent 5 dec. 1959). Zij huwde ook tweemaal, eerst met Karel de Laethauwer op 4 apr. 1914 en dan met Raymond De Jongh op 10 aug. 1935.

Amper 15 maand heeft Sophia Stove voor haar zoontje kunnen zorgen. Zij stierf op 20 okt. 1870.

Haar echtgenoot hertrouwde vijf jaar later, op 23 febr. 1876 (te Gent) met Florentina Leyman, °Kaprijke op 18 mei 1849.

Dat was Sophia Stove, vondeling aan twee jaar en gestorven aan zesentwintig. Ongeluk met geluk en dan weer ongeluk.

NOTEN

1. De Wegwijzer der stad Gent (Druk D.J. Vanderhaeghen-Hulin) van 1846 - dus gedrukt in de laatste weken van 1845 - vermeldt j.B. Deshayes als *agent van policie* van de 1e wijk en die van 1847 als agent van de 2e wijk. Hij zal dus in de loop van 1846 van de eerste naar de tweede wijk gemuteerd zijn. Zeer waarschijnlijk vóór 12 mei. Waarom zou hij daar anders om 10 uur 's avonds rondgelopen hebben?
2. Stadsarchief Gent (SAG). Modern Archief, reeks R, nr. 360. Met dank aan Mevr. L. Charles die mij dit signaleerde.
3. Portefeuille 305: Stoofstraat.
4. Afgaande op die plattegrond ligt het vondelingenhuis aan de Oude Schaapmarkt. Dat is ook de mening van J.J. Steyaert (Volledige Beschrijving der stad Gent, Gent 1857): ...Oude Schapenmarkt, welke zich van de Vlasmarkt tot het St-Jansbrugskan aen het nieuwoortje uitstrekt (p. 153).
Van Werveke schrijft in Het Laatste Nieuws (22 juni 1931) in een artikel over vondelingen... de rol van Gent bevond zich in de Sint-Jansdreef in een gebouw van het Sint-Jansgodshuis.
In alle "vindingsakten" van mei, juni en juli 1846 wordt van de voedster (zie daarover verder in de tekst), die de aangifte doet, gezegd... *woonende in de Sint-Jansdreef*...
De officiële lijst van de straatnamen van 1813 hakt de knoop door. De *Pont de l'avenue = Dreef brug* ligt in de *Avenue St-Jean = Sint-Jansdreef*.
De Sint-Jansdreef liep dus (van de Steendam) over de Sint-Jansbrug tot aan het Sint-Janshospitaal (wat logisch is) en daar begon dan de Oude Schaapmarkt.
5. G. Jacquemyns. *Histoire de la crise économique des Flandres (1845-1850)*. Brussel 1929.
6. G. Jacquemyns o.c. p. 361.
7. Archief van het O.C.M.W. Gent. Register (vondelingen) 894, f°5044.
Tbis. *Hôpital et Hospice St Jean à Gand. Règlement*. Gent 1856. Druk F. & E. Gyselynck. Bibl. Univ. Gent, nummer G. 22064 (40).
8. E. Ducpétiaux. *Du sort des enfants trouvés et abandonnés en Belgique* in *Bulletin de la commission centrale de statistique de Belgique*. Brussel 1843. p. 207-271.
9. SAG. Atlas Goetghebuer, L130/3: Plan van bouwmeester J. De Hoon. Toestand in 1844.
10. Een verdwenen straatje zonder einde in de toenmalige Zaeymanstraat, nu Dobbel Slot.
11. Aan E. Ducpétiaux (o.c. pag. 243) die daarover enquêteerde antwoordde de stadsadministratie dat de vondelingen aan de pleegouders overgelaten werden en dus de vergoedingen gestaakt als zij 12 jaar oud geworden waren.
Aangezien veruit de meeste kinderen die hun bestaan als vondeling begonnen, maar enkele dagen, weken of maanden oud waren zal de leeftijd van 12 jaar ongeveer overeengekomen zijn met een 12 jaar lange uitbetaling van vergoedingen. Met uitzonderingen werd blijkbaar geen rekening gehouden.
12. E. Ducpétiaux, o.c. pag. 243.
13. R. De Herdt & B. De Graeve. Tent. cat. *Kinderarbeid van omstreeks 1800 tot 1914*. Gent 1979.
14. G. Callier. *Rapport présenté par le collègue en séance du conseil communal du 9 mai 1863 au sujet de la suppression du tour établi à Gand pour recevoir les enfants trouvés*. Gent 1863.
15. E. Ducpétiaux o.c. pag. 268.
16. Johano Thiéry. *Rond de beroemde erfeniszaak der familie Thiéry*. Gent s.d. (1938).

E. OSSIEUR